

Милан Мицић

СЕВЕРНО ОД ЈУКОНА

На броду „Џими Скот”, компаније *Cunard Line*, на бродској линији Хамбург–Њујорк, у недељу 14. априла 1907. године, владало је мноштво нередица у покретима људи.

(Бродски музичар Пен Харт свирао је Шопена на харфи; бродски кувар Паоло Ђакомети углавном јестиве облике стављао је у таву; капетан брода Тед Смит, иначе склон нељубазној води, углавном усана смешкао се на прамцу; његов кормилар Реј Андерсон осећао је океан са десна на лево и одоздо нагоре).

Незнани језик школки те вечери приближавао се броду, рибе у дубокој води ништа нису знале о свом бићу, висока плима залудности долазила је с југа. Бродској посади, на трен, нека несташна будалаштина посветлила је косу.

Спремала се олуја на океану. Киша је почињала и ветар из збуњујуће тајне времена. Брод се љуљао попут љуљашке у васиони; Створитељ је добио надахнуће да отвори небо и из њега је падала нека злаћана перверзност, склад и лепота соларног пролећа и она памет прочишћена од досадних бува.

(Нерви путника прокључали су са олујом. Капетан брода на прамцу трајао је са сопственом одлуком о смејању.)

У међупалубљу, у трећој класи, путник Душан Варуч почео је преко прстију да губи воду; у један трен осетио је сочан садржај пригушеног звука и из њега је бљунула жуто-зеленкаста течност. Потом му је у душу ушла дуга и мрачна стварност, а тело напала вечна а неописана глад.

(Душан Варуч погледао је у лице памћењу, али мало тога могао је да се сети.)

(Половина човека са олујом изашла је из њега и он је необјашњиво уживао у томе.)

На оству Елис Душан, сада већ Дук Варуч, прошао је лекарски преглед. Из карантина, кроз невелики прозор, посматрао је ружичасти град. У њему су заједно живели и живи и мртви и он је журио да им се придружи. Када је сишао с брода, још у луци је приметио уклесан морски сат у којем се гомилала со непамћења и видео јасну поруку да се не напушта путовање. По сваку цену. Дуком Варучем прошло је савршенство почетка и симфонија облика које је створио човек.

Неки рудници, пруге, градови и фабрике на простору од Атлантске до Пацифичке обале тих година почетком 20. века патили су од глади и несанице. Као и Душан-Дук Варуч.

Неки кажу да онај који је при силаску с брода у њујоршку луку набасао на пут огледала, који се ту повремено и нехотице јављао, није више могао да заспи нити да се насити у стварности. Лутао је великом и пространом Америком и није могао да нахрани ни желудац, ни поглед, а камоли кесу у коју је слагао доларе. Такав човек могао је једино да осети рудник или град који болује од исте болести. Кажу да су управо такви људи мокрили себи у шаке, претпостављали догађаје који су прошли и чак и као мртви устајали да ратују са животом. Они, опет кажу, пак, нису имали никаво сазнање о свом великом и малом бићу, као ни о бићу фабрика, рудника, пруга и градова у којима су боравили и којима су пролазили. Нису имали сазнање ни о плакању, нити о смејању. О оним насумичним сатима који утрчавају у човека...

(Наравно нису ништа знали ни о крађи мишића, нерава и изнутрица...)

У руднику Бјута, у Монтани, приметили су да Дук Варуч превише једе. У „бурту“ код Мери Капе, поменути рудар није јео само једну рударску порцију састављену од супе, салате, шницли на пет спратова и десет палачинки, већ је јео седам таквих порција, непрекидно током једа општећи са њима, да би после ручка падао у тежак кошмар дуге ускраћености и сатима плакао у углу „бурта“. Такође, Дук Варуч, радио је у две смене, откидао је немилосрдно тешким чекићем и дугим длетима огромне комаде руде, а потом седео на рубу дрвеног лежаја у рударској бараци бројећи зарађене доларе.

Око њега почивао је сув ваздух и хладио се свет. Место на рубу дрвеног лежаја било је савршено место за половину човека...

Причало се да Душан-Дук Варуч лако прежаљева даљине и да га оне не чине прозрочним и лаким попут живота који често бива бржи од fine и дуге људске мисли. Његово тело у пређеним просторима никада се није напунило капљицом светлости нити је осетило у својим путовањима онај пажљиво негован и засејан првобитни живот који у човеку за трен обара његову сопствену тежину и чини га неповратно

лаким. Дук Варуч радио је у угљенокопима Пенсилваније (под неком косом и бистром светлошћу), у градњи трамвајских шина у улици Харборн у Чикагу, у Њујорку на доковима који гледају на другу страну бескрајног океана, у челичанама у Герију што гаје своје приче о људима, људској срећи, срцу што пуца и ватри; на једној фарми у Ајови где кукуруз има добра, жута ткања и на железничкој линији Синсинати-Кливленд у Охају око које се претицала коначност са пејсажима равнице као даровима за тишину.

Ниједан приказ од свих приказа Америке није испунио Душанове очи, нити му се задржао у погледу, па ни додирнуо малу огреботину душе. А, ипак, он је и даље био гладан нових пространстава, нових неизмерних даљина, нових приказа напуњених људима, градовима, великим зградама, возовима, фабричким димњацима, сунцем што тоне у океан...

Вест о златној грозници северно од реке Јукон на Аљасци затекла је Дука Варуча у „бурту” Мери Капе, надомак рудника бакра Бјута у Монтани. Дук је седео за чворноватим храстовим столом спремајући се за оброк и монотонно посматрао остареле облике година у дрвету. У његовом погледу бдила је ноћ незадовољства и портрет убијања свих приказа, задовољстава и догађаја које су могли да сколе младог човека на дугом или вечном путовању.

За шанком „бурта”, налакћени о њега, разговарала су рудари. Зенице њихових очију биле су надражене звуковима којима се урушава зид. Причали су о злату што се налазило тамо на северу, на Аљасци, где постоји само златни прах и где људи, животиње и предмети губе телесну тежину. Дук Варуч је ћутао, уши су му биле на трону и усмерене ка рударима за шанком.

(Рез погледа Дук је усмерио ка северу; тело му је легло на капљицу наде...)

Сам себе, као пртљаг, и дебеле наслаге долара у кеси, на пречци испод вагона, Дук Варуч понео је ка Аљасци. Воз је тутњао, око његове главе фијукао је ветар, густина времена како се примицао северу бивала је све мања и мања. (Како се примицао Аљасци, Дуку се чинило да тако од себе одбацује део по део тела.) Онда су кренуле прве пахуље снега и несвакидашња хладноћа која му је тлачила бешику, бубреге, слезину; сву течност у њему.

На бркове и обрве лагано су му се хватале мале фигуре од леда... Људи, препотопске птице, чудне звери, њихова бука, рибе са дна океана, шкољке, корали, њихово ћутање... Па месец, маглине, мостови између две смрти, неспутани заборав... Онда густе низ колевки и густе низ вешала... Смех и страх...

Као да се нешто скотрљало у Душану-Дуку Варучу и као да је он годинама трчао кроз ову тишину. Сва Аљаска боловала је од глади и не-

санице и он се најзад нашао у простору у којем нико вековима није спавао и никад се ништа није наситило у дугој реци времена. (Или се њему тако чинило.) Сва Аљаска врвела је од материје, у њој је скапавао узрок; златни прах био је све: шум мора у земљи, песма набора на људском зглобу, она кост што тужно јеца...

У Серкл Ситију, Дук Варуч купио је све што му треба за испирање злата: гребен у борама, псе без прехладе и санке, експлозију препонске кости, метак који не застарева... Дук је убрзо прешао Јукон и похитао ка северу... Журио је...

Задах злата га је звао а са њим дуго, дуго трчала је тескоба...

Причало се у Серкл Ситију да је дошљак који није спавао, мало говорио, а много јео, отишао сам на север. Да су му на обрвама и брковима биле неке чудне ледене фигурице и да су му од хладноће и неке белине у души у снег падале потковане сузе. Кажу да ништа није видео око себе, само је нешто промуцао испод залеђених бркова о „светини у белим костимима”. Пролеће на Јукону још се није назирало, али он је, још за владавине снега и леда, кренуо на север да на новим налазиштима злата предупреди и себе и друге.

(У крчми „Код златног Танана” у Серкл Ситију, док је плаћао храну, шанкер, иначе сељак из Летоније, видео му је такав свежањ новца да је задрхтао и неопрезно упутио му ка зеницама свој пожудни, препознатљиви поглед несхватљивог златољубља. На поменути поглед неопрезног шанкера странац је тако заледио своје плаве зенице да је шанкер помислио да на Аљаску, као и у њега, пролеће никада неће стићи.)

С пролећа, ка Серкл Ситију са севера почели су да стижу узнемирујући гласови. Неки од њих били су просто невероватни и нису били за веровање јер су их са севера у град-отпремиште доносили људи који су били или часне жртве слабе памети или они типови чије су стражњице хушкале људе, појаве и догађаје на велику и дугу невољу. Увек су златне грознице, а било их је неколико на Аљасци, односиле људске жртве, и доносиле дубоку узнемиреност у којој су паметне главе, док не прођу невоље, данима, па и месецима, мудро и непрекидно пребројавале стоку у тору, тек да се неко говедо не изгуби и не залута у пространству. Али ове вести о силној пуцњави на северу, лешевима људи и паса и малим глиненим фигурицама изобличених људи, прапотопских птица и звериња, шкољки, корала, чудних фигурица риба и небеских тела који су са лешевима закопавани у тек открављену земљу, ледили су крв у жилама нимало нежним становницима Серкл Ситија. (Навиклим на непрекидну наду у јези живота.)

И они људи, који су бежали од свега и чекали да зло прође, као што увек мора проћи, забринуто су ћугали и са другим светом Серкл Ситија трајно учили стварност не бројећи више стоку, маглину и месечину у тору.

Тишина у Серкл Ситију на почетку пролећа 1910. године није чинила добро његовим житељима. Из њене дубине, са простора младе и непознате земље, допирали су гласови о рату за налазишта злата северно од Јукона. Тајанствени странац био је немилосрдан; имао је тесан и кривудава дах, долазио је у сумрак међу трагаче за златом и поништавао им спремљен и жељен оброк.

(Сви они носили су лица људи која су тог дана доживела отмено и велико чудо пунећи бисаге златом. Зато је бљесак из пушке и револвера тајанственог дошљака упућен ка њиховом срцу или челу могао бити само уврнути испад савршеног дана. Зато њихова тела, која су падала у ватру или лица која су се заривала у плехани тањир пун врелог пасуља нису имала оно лично присуство смрти нити оног трена ока на крају пута, већ срећан обрис људске твари, која у хладној аљаској ноћи прихвата удварање оштрог ваздуха или месечине.)

Дошљак чудног презимена узимао је потом њихово злато, опрему и храну и најбоље псе, а псе са лаким одговором на повик сурово је убијао.

Седам дана и седам ноћи иза убиства дошљак је испирао злато на поменутом месту и онда одлазио у пространство до следећег трагача за златом и налазишта, на место где је лако отицала тајна и мукла бол и изнад кога се брзо и немилосрдно сушило ведро небо.

У лето 1910. године са севера у Серкл Сити дошао је само један човек – Станко-Стен Бубуљ, стари трагач за златом који је неким чудом преживео сусрет са странцем захваљујући својој седој бради и свом стидљивом осмеху из гроба. Стен Бубуљ платио је врећама злата све оно што је тајанственом дошљаку требало за његов дуг, а изгледа и вечан боравак северно од Јукона.

У бурту „Код златног Ескимана”, за шанком, Стен Бубуљ попио је десетак вискија на рачун куће и следећа три дана и три ноћи одиграо партије покера са свим становницима града-отпремишта. Сви житељи Серкл Ситија имали су у тим партијама неочекивано лоше карте, њихови погледи блефирали су њихово уверљиво ништа и са уздахом олакшања на крају сваке партије пребацивали су свој новац на гомилу новца која је расла испред старог трагача. Четвртог дана Стен Бубуљ отишао је из града. Њега су дуго пратиле уплашене зенице његових житеља, а његово уверење да су глупост и страх ступили на дужност у поменутом граду каскало је лагано за њим.

Исте године, негде с јесени, стари трагач за златом Стен Бубуљ преминуо је крај логорске ватре негде на северу од воде Јукон. Дук Варуч закопао га је у стару и непознату земљу и усамљен, са брдима врећа злата, продужио далеко на север. Нико после тога тајанственог дошљака више није видео нити чуо шта о њему.

Његов живот и његов крај остали су тајна, попут тајне неначете јабуке.

У Серкл Ситију, десетак година после овог догађаја, негде у зиму 1920. године неко је седећи за шанком бурта „Код златног Танана” отворио причу о тајанственом странцу. Причао је, док су га људи око њега пажљиво слушали, да је остао да живи далеко на северу, хранећи се рибом и убијеном дивљачи и да је своју усамљену кућу у снегу оградио високом оградом од врећа пуних злата.

Људи у „бурту” пили су виски, сумрак се ушуњао у „бурт”; дан је све више постајао изнемогао.

У углу на дну „бурта” уздисао је стару песму о леду изборани пијаниста Џеф...

На те звуке скотрљавала се зарђала, уска ноћ са чудном шкрипом својих путева...